

Antwoorden bij Hoofdstuk 3 Tijd van monniken en ridders

Oriëntatie

Opdracht 1

a feodale stelsel: bestuursstelsel dat berust op de verhouding tussen de leenheer en zijn leenmannen

horige: boer die aan het domein van een heer gebonden is

autarkisch: zelfvoorzienend, weinig afhankelijk van anderen

hofstelsel: economisch systeem van een door vrijen en horigen bewerkt landgoed

b/c 3.1 Het ontstaan van feodale verhoudingen in het bestuur:
Krijgsheren worden krijger-koningen die delen van het Romeinse Rijk overnemen. Zij omringen zich met vazallen en leenmannen die hen ondersteunen in ruil voor beloning.

Zie bijvoorbeeld:

Bron 1 Frankische ridders belegeren een kasteel.

Bron 6 De leenheer ziet toe hoe zijn ridders zijn vijanden bestrijden.

Bron 9 Een leenman legt de eed van trouw af.

3.2 De vrijwel volledige vervanging in West-Europa van de agrarisch-urbane cultuur door een zelfvoorzienende agrarische cultuur, georganiseerd via hofstelsel en horigheid:

Landgoederen worden zelfvoorzienend: boeren werken voor de landheer in een vorm van horigheid.

Zie bijvoorbeeld:

Bron 12 Boeren oogsten onder toezicht van een opzichter.

Bron 14 Schematische plattegrond van een tweeledig domein in de vroege Middeleeuwen.

3.3 De verspreiding van het christendom in geheel Europa:

De christelijke kerk gaat samenwerken met de nieuwe leiders en bouwt een machtige positie op.

Via bijvoorbeeld de doop van Clovis worden veel Germanen bekeerd tot het christendom.

Zie bijvoorbeeld:

Bron 4 De doop van koning Clovis rond 500.

Bron 16 Bonifatius

3.4 Het ontstaan en verspreiding van de islam:

In de zevende eeuw ontstaat de islam. Islamitische Arabieren veroveren een groot gebied tot in Zuid-Europa en komen in contact met de Europees-christelijke cultuur.

Zie bijvoorbeeld:

Bron 24 De Rotskoepel

Bron 25 De hedsjra van de profeet Mohammed in 622.

Bron 26 Verspreiding van de islam in de vroege Middeleeuwen.

Bron 29 De Leeuwenhof, een binnenplaats van het Alhambra in Granada.

3.1 Leenheren en leenmannen

Opdracht 1

a Geen legerbescherming voor de bevolking. Landbouwgronden werden verlaten. Steden liepen leeg. Hongersnood. Verdwijnen van handel. Plunderingen en gevechten.

b De Franken namen elementen van de Romeinse bestuursorganisatie en leefwijze over. De Romeinen sloten huwelijken met Franken.

c Uit bron 8 blijkt dat de Franken zich boven de Romeinen stelden. De straf voor een Romein die een Frank vastbond, was hoger dan voor een Frank die een Romein vastbond.

d Het zal veel moeilijker zijn geweest om aan een bijenkorf te komen dan aan een geit. Honing moet een luxe product zijn geweest.

e Het slaan van een vrouw was een laffe daad, omdat zij zichzelf niet kon verdedigen. De eer van een vrouw werd verdedigd door haar man.

Opdracht 2

- a 1 Clovis liet alle mannelijke familieleden van overwonnen heersers doden, zodat zij later geen wraak konden nemen of aanspraak konden maken op de troon.
- 2 Clovis liet zich door een aartsbisschop tot koning zalven. / Clovis bekeerde zich tot het christendom.
- b Het doden van de familieleden van je vijanden past in de traditie van de Franken. Het koningschap ontvangen via de christelijke kerk past meer bij de Gallo-Romeinse cultuur.
- c Clovis wilde dat zijn gezag onbetwist zou zijn en hij wilde zowel zijn stamgenoten als de overwonnen stammen duidelijk maken dat hij de nieuwe heerser was.

Opdracht 3

- a Karolingische koningen hadden een ruitlerger nodig. Een beloning in waardevolle spullen was niet langer voldoende. Voor het onderhouden van paarden en een wapenrusting had een ridder een geregeld inkomen nodig. Het bezit van land maakte dat mogelijk.
- b Overeenkomst: Zowel een vazal als een leenman deed een belofte van trouw en steun in ruil voor levensonderhoud.
Verschil: Alleen een leenman kreeg een beloning in de vorm van een gebied, een vazal kreeg de buit en werd door de leenheer onderhouden aan het hof.
- c Voordeel: De leenheer kon zijn ridders aan zich binden. De leenman kreeg de macht over een gebied en de status van een landbezitter. Nadeel: De leenheer moest delen van zijn land (tijdelijk) afstaan. De leenman was verplicht om zijn heer 'met raad en daad' bij te staan.
- d Voor: Wanneer de koning zijn ridders niet met land zou belonen, zou hij niet over ridders beschikken bij een oorlog, omdat deze dan niet voor hem zouden willen vechten. De koning zou zijn macht dan niet kunnen handhaven.
Tegen: De ridders waren afhankelijk van de koning om aan land te kunnen komen.

Opdracht 4

- a Karel stelde zendgraven aan om de leenmannen te controleren en markgraven om de grenzen te bewaken.
- b Karel genoot veel aanzien, omdat hij een groot rijk had veroverd, dat voor een deel samenviel met het oude West-Romeinse Rijk, en hij had het bestuur van dat rijk goed georganiseerd. Bovendien was hij al eerder de paus te hulp gekomen.
- c Karel zal tevreden zijn geweest, omdat de keizerstitel hem een hoop prestige opleverde. Hij zal niet tevreden zijn geweest over de wijze waarop, omdat de paus zich op deze manier boven Karel had geplaatst.

Opdracht 5

- a Het voedseltekort in de Scandinavische landen. De Noormannen kenden de rijke steden en kloosters in West-Europa van hun handelsreizen.
- b 1 Door een kustverdediging op te zetten, met forten. 2 Door de Noormannen een gebied in leen te geven om zelf te besturen, op voorwaarde dat ze die gebieden zouden beschermen tegen aanvallen van hun landgenoten. 3 Door de Noormannen als bondgenoten binnen te halen in plaats van als vijand en ze bijvoorbeeld te bekeren tot het christendom.
- c Zowel de Europese koningen als de Romeinse keizers probeerden de invallers onschadelijk te maken door ze op te nemen in hun rijk en in te zetten als verdediging tegen hun eigen volk.
- d Het weggeven van gebied aan je vijand is een vorm van zwakte: je kunt hem blijkbaar niet verslaan. Bovendien waren deze Noormannen onbetrouwbare leenmannen; iemand als Rollo trok zich bijvoorbeeld weinig aan van zijn positie als leenman.

Opdracht 6

- a De leenheer en leenman zijn via het leenstelsel met elkaar verbonden. De leenheer, vaak de koning, leent een deel van zijn grondgebied aan een krijger, die in ruil daarvoor voor de koning moet vechten en hem bijstaan bij het besturen van zijn gebied. Deze krijger is dan een leenman van de koning. Het geleende gebied wordt een leen genoemd.
- b Door het feodale stelsel hoefde de vorst niet het hele rijk alleen te besturen, maar deden op een deel van zijn grondgebied leenmannen dat namens hem. De koning kon de leenmannen belasting voor hem laten innen en zijn wetten laten uitvoeren. Daarnaast moesten zijn leenmannen voor hem vechten. Ze zorgden dan zelf voor paarden en wapens.
- c Door het feodale stelsel stond de koning een deel van de controle over zijn grondgebied af. Hij werd afhankelijk van zijn leenmannen om een oorlog te kunnen voeren en zijn rijk te besturen. Het kwam vaak voor dat leenmannen zich niet aan hun plichten hielden.

3.2 Hofstelsel en horigen

Opdracht 1

- a Door de Germaanse aanvallen verlieten veel grootgrondbezitters hun villa's op het platteland. Het gevolg was dat er te weinig voedsel werd verbouwd. De bevolking van de steden was afhankelijk van de aanvoer van voedsel van het platteland. Toen dat niet meer kwam en de stadsbevolking dreigde te verhongeren, verlieten veel mensen hun stad en trokken naar het platteland.
- b Het was een tijd met veel geweld en onzekerheid. Kleine boeren zochten bescherming op een landgoed. Daardoor kregen grootgrondbezitters macht over steeds meer mensen.
- c Diocletianus wilde de belastingopbrengsten verhogen en de voedselvoorziening naar de steden veilig stellen door boeren te verplichten op hun grond te blijven.

Opdracht 2

Het hofstelsel ontwikkelde zich tot een autarkisch systeem: het domein probeerde in alles zelfvoorzienend te zijn. Op het domein was daarom geen geld nodig.

Het feodale stelsel ontstond omdat ridders moesten worden beloond voor hun steun. Deze beloning werd gegeven in de vorm van land, niet in de vorm van geld.

Opdracht 3

- a Boeren genoten op het domein de bescherming van de landheer. De landheer had mensen die voor hem het land bewerkten.
- b De plicht van heervart was zwaar en gevaarlijk, omdat boeren geen goede wapenrusting hadden en niet zo lang van hun akkers weg konden zijn. Een horige had deze plicht niet.

Opdracht 4

- a Vroonland was land dat door de edelman zelf werd beheerd, via een rentmeester. Het land werd bewerkt door horigen. Hovenland waren akkers die werden verpacht aan horigen of vrije boeren, die de pacht betaalden met een deel van hun oogst.
- b Handel met de 'buitenwereld' was erg onbetrouwbaar in deze periode; je kon er niet altijd op rekenen dat iets verkrijgbaar was. Het was dus belangrijk dat je zo veel mogelijk zelf kon maken of verbouwen.

Opdracht 5

- a Plaatsen: Londen, Hamburg, Mainz, York, Quentovic, Haithabu, Kaupang, Birka.
Producten: wijn, glaswerk, bont, honing, slaven, jachthonden.
- b A Dorestad had een gunstige ligging aan twee rivieren en was al vanaf de Romeinse tijd bewoond.
B Handel in allerlei producten waar geld mee wordt verdiend, trekt ambachtslieden aan die de producten kunnen bewerken en met winst kunnen verkopen aan de toch al aanwezige kooplied. Veel inwoners van de stad hielden zich bezig met ambacht en handel. Ze verbouwden dus geen eigen voedsel, maar moesten dat kopen van boeren die zich buiten de stad hadden gevestigd. Deze vraag maakte het aantrekkelijk voor boeren om zich in de buurt van de stad te vestigen.
- c Deze luxe goederen konden meestal niet op het domein worden gemaakt, terwijl de rijke adel ze ook in deze tijd natuurlijk wel graag wilden hebben.
- d Voor: Dorestad sloeg zelf munten en bracht dus geld in omloop.
Tegen: Het geld werd vooral gebruikt voor de handel in luxe producten die niet op de domeinen konden worden gemaakt. Op de domeinen bleef de ruilhandel volstaan.

Opdracht 6

- a Bijvoorbeeld: Het hofstelsel is een systeem van kleine boerengemeenschappen die leven en werken op het grondgebied van hun heer op een tweeledig domein. Het hofstelsel ontstond nadat de Romeinse economie, met handel en nijverheid in de steden, was ingestort. Veel kleine boeren en voormalige slaven werkten nu op het domein, deels op hun boerderij (vaak gepacht) en deels op de grond van de heer. Ze mochten niet van het domein vertrekken, zodat de heer altijd arbeidskrachten had.

- b Landheer: eigenaar van het landgoed, woonde in de vronhoeve en leefde van de opbrengsten van zijn land. In ruil daarvoor moest hij vechten voor de koning, de bewoners van zijn gebied beschermen, belastingen innen, wetten uitvoeren en rechtspreken.
Vrije: een vrije boer die een hoeve pachtte van de landheer in ruil voor een deel van de oogst. Een vrije had het recht om deel te nemen aan rechtsprekende vergaderingen, was niet gebonden aan het land, maar had wel de plicht van heervvaart.
Horige: een boer die het domein niet mocht verlaten. Een horige moest een deel van zijn oogst afstaan aan de landheer en diverse onderhouds- en nijverheidstaken voor hem uitvoeren. Een horige had geen heervvaartplicht.
Slaaf: eigendom van de landheer. Slaven voerden diverse taken op het landgoed uit. Op de meeste domeinen werd in de vroege Middeleeuwen slavernij omgezet in horigheid.

3.3 Christendom in Europa

Opdracht 1

- a Met de bekering van keizer Constantijn. Aan de vooravond van een belangrijke veldslag zou hij een droom hebben gehad waarin de christelijke god hem de overwinning beloofde. Daarna werd de veldslag gewonnen.
b Zowel Constantijn als Clovis heersten over een bevolking die overwegend christelijk was. Om hun gezag aanvaardbaar te maken, was het handig om te doen voorkomen dat ze uit naam van de christelijke god regeerden.
c De christelijke, Gallo-Romeinse bevolking zou hierdoor eerder het gezag van de nieuwe, Germaanse koning accepteren. Clovis presenteerde zich hiermee als een opvolger van een groot Romeins keizer.

Opdracht 2

Missionarissen bekeerden eerst de heerser over het gebied of vroegen een naburige al gekerstende vorst om steun. Daarna reisden ze rond door het gebied om de heidense bevolking te tonen dat de christelijke god machtiger was dan de eigen goden, en om de verhalen uit de Bijbel te vertellen. Was de bevolking gekerstend, dan werd er in de buurt een klooster gebouwd om erop toe te zien dat de bevolking de christelijke gebruiken bleef volgen.

Opdracht 3

Willibrord probeerde met name de Friezen te bekeren. De Frankische koning hoopte de Friezen op deze manier onder controle te houden.
Voor de paus was dit een goede manier om het christelijke geloof te verspreiden en daarmee ook zijn macht uit te breiden.

Opdracht 4

- a Hij was bisschop en sprak recht in de provincie Marseille.
b Bonitus verbood met een decreet het verkopen van mensen en kocht zelf slaven vrij.
c Bonitus kan gehandeld hebben vanuit christelijke overtuiging (naastenuijde), maar kan ook een meer politieke reden hebben gehad: het vergroten van zijn aanhang.

Opdracht 5

- a Zij hoopten na hun dood in de hemel te komen door iets aan de Kerk te geven.
b Het klooster bezit horigen en de kinderen daarvan worden onderling verdeeld.
c Het was niet zeker of ze in leven zou blijven, de kindersterfte was hoog in die tijd.
d Het feodale stelsel blijkt uit de verplichting van de abt om met krijgslieden de koning bij te staan. De abt was de leenman van de koning.

Opdracht 6

- a Hoeders van het christelijk geloof. Zorg voor zieken en armen. Onderwijs geven. Bewaren en overschrijven van boeken en teksten.
b Onderwijs geven en het overschrijven/kopiëren van boeken.
c Goed de Bijbel kunnen lezen.

Opdracht 7

Clovis: Zijn bekering tot het christendom droeg bij aan de ontwikkeling van de christelijke kerk tot de machtigste organisatie van de Middeleeuwen.

Gregorius de Grote: Hoewel Europa tijdens het Romeinse Rijk christelijk was geworden, waren er veel stammen bijgekomen die dat niet waren. Gregorius zond missionarissen uit om deze mensen te kerstenen.

Karel de Grote: Hij legde richtlijnen vast voor het gedrag en de taken van de geestelijkheid, en hij bevorderde het onderwijs voor het bestuderen van de Bijbel. Karel veroverde grote gebieden en liet de bevolking daarvan kerstenen. Zijn rol bij de verspreiding van het christendom is het grootst geweest.

3.4 De islam

Opdracht 1

- a De jaartallen tonen aan dat de Arabieren in hoog tempo een groot gebied veroverden. De verklaring is dat de moslims het als een heilige plicht zagen om hun religie uit te breiden.
- b De grote of innerlijke jihad is het bestrijden van de eigen zwakheden. De kleine of uiterlijke jihad is het bestrijden van vijanden van de islam.
- c De Arabische veroveraars stelden zich tolerant op en drongen hun religie niet op. Niet-moslims hadden wel een lagere status (dhimmi) en waren uitgesloten van een aantal zaken. Met de 'volken van het boek' worden de religies met een heilig boek bedoeld: de Bijbel voor de christenen en de Torah voor de joden. Joden en christen konden onder voorwaarden hun eigen religie blijven uitoefenen.
- d Overeenkomsten: De Arabieren waren de machthebbers in de veroverde gebieden, hun cultuur was leidend en de islam de voornaamste godsdienst. De overwonnen volken werden echter niet gedwongen om de cultuur en religie van de Arabieren over te nemen. Arabieren namen ook bruikbare aspecten van de door hen veroverde culturen over. De Franken deden in Gallië ongeveer hetzelfde. Zij waren de machthebbers, maar namen belangrijke delen van de cultuur van de Gallo-Romeinen over.
Een belangrijk verschil is dat de Franken het christendom overnamen van de oorspronkelijke bevolking, terwijl de Arabieren hun eigen religie als leidend invoerden.

Opdracht 2

Soennieten vinden dat de leider van de islamitische gemeenschap niet per se van Mohammed hoeft af te stammen. Volgens de sjiieten moet de islamitische leider afstammen van de neef van Mohammed, Ali. Sjiieten wonen vooral in Iran, Soennieten in de rest van de wereld. Soennieten zijn wereldwijd in de meerderheid.

Opdracht 3

- a Karel Martel moest zijn ruitersleger uitbreiden om het hoofd te kunnen bieden aan moslim-invallen. Deze ruiters moesten worden beloond met een leen om hun kosten te vergoeden. Hieruit ontstond het feodale stelsel.
- b Moslimruiters verlieten het slagveld tijdens de strijd, omdat zij meenden dat hun kamp werd geplunderd. Hierdoor kon hun aanvoerder door de Franken worden gedood, waarna de rest van het moslimleger op de vlucht sloeg.
- c Bron 29 is betrouwbaar, omdat het een Arabier is die de nederlaag van de moslims beschrijft. Hij noemt ook hun zwakke punten en prijst de moed van de Franken. Je mag daarom aannemen dat hij een eerlijk verhaal schrijft.

Opdracht 4

- a In West-Europa was veel van de Griekse kennis verloren gegaan. Door hun contacten met het Byzantijnse rijk kregen de Arabieren kennis van Griekse teksten. De Arabieren veroverden delen van Spanje. In Spanje werden de oorspronkelijke Griekse teksten, door veelal joodse vertalers, uit het Arabisch omgezet naar het Latijn, de taal die door Europese geleerden werd gebruikt.
- b De uitvinding van het astrolabium. De introductie van het cijfer 0 in de wiskunde. Medische kennis. Onderzoek op het gebied van anatomie en astronomie.
- c De Arabische geneeswijze leidde tot genezing, terwijl de Europese aanpak de dood tot gevolg had: 'Kort daarna was de ridder dood.'

- d Bron 28 is minder betrouwbaar, omdat hier alleen de Arabische visie wordt weergegeven. Die is heel lovend over de Arabische geneeskunst en spot met de Europese: 'Zo leerde ik over hun geneeskunde dingen die ik nog niet wist.'

Opdracht 5

Bijvoorbeeld:

profeet Mohammed Allah Koran islam Hedsjra 622 Mekka verovering van Arabisch schiereiland jihad verovering van Noord-Afrika en delen van Zuid-Europa nieuwe Arabische elite religieuze tolerantie voor joden en christenen dhimmi-status handelscontacten handelskaravanen islamitische wetenschap uitwisseling van kennis	Hoe verliepen de eerste contacten tussen de islamitische wereld en christelijk Europa?	gevechten tussen kleine moslimlegers en Frankische ridders Slag bij Poitiers 732 strijd om gebieden en macht kalifaat / kalief Reconquista
---	---	--

Eenzijds was er sprake van strijd, verovering en het inperken van vrijheden van joden en christenen in de door islamitische Arabieren veroverde gebieden. Anderzijds was er sprake van religieuze tolerantie, handel in producten en uitwisseling van kennis. Vooral Europa profiteerde van het laatste, omdat de islamitische wetenschap een hoger niveau had dan de Europese wetenschap.

Afsluiting

Slotopdracht
ab

Cultuur	Tijdvak
Romeinen	Tijd van Grieken en Romeinen
West-Goten	Tijd van monniken en ridders
moslims	Tijd van monniken en ridders en Tijd van steden en staten
christenen	Tijd van steden en staten

- c Eigen antwoord. Enkele jaartallen:
 711: Noord-Afrikaanse Berbers veroveren Iberisch schiereiland op de Visigoten.
 732: Slag bij Poitiers: Karel Martel stopt Moorse opmars.
 929-1031: Kalifaat van Cordoba
 1236: Verovering van Cordoba
 1248 Verovering van Sevilla
 1492: Val van Granada / Val van het Moorse Rijk
- de Eigen antwoord. Bijvoorbeeld:
 Het Alhambra in Granada werd begin 14^e eeuw gebouwd door de Moorse koningen van het Koninkrijk Granada. Het is een groot complex met veel verschillende gebouwen, waaronder het Palacio de los Leones (De Leeuwenhof). Het had de functie van paleis en fort. Het is een belangrijk voorbeeld van Moorse kunst. In 1492 werd het Alhambra veroverd door het katholieke koningspaar Ferdinand en Isabella. Karel V liet een deel van het complex slopen om er een

renaissancistisch paleis te bouwen. Tegenwoordig is het een belangrijke bezienswaardigheid in Spanje. Het Alhambra staat op de Werelderfgoedlijst van Unesco.